

Posudek vedoucí práce na diplomovou práci

Název práce: **Interakcia dieťaťa s poruchou autistického spektra a jeho mladším neurotypickým súrodencom v predškolskom veku**

Autorka: Bc. Terézia Lukšicová

Vedoucí práce: Mgr. Veronika Šporclová, Ph.D

CÍL A PŘÍNOSNOST TÉMATU

V posledních letech dochází k nárůstu počtu diagnostikovaných dětí s PAS. Péče o dítě s autismem je pro rodiče namáhavá, obzvláště, když musí svou pozornost, čas, finance i energii dělit mezi více dětí v rodině. Dítě s handicapem v rodině často mění fungování celého rodinného systému. Přestože se skupině sourozenců dětí s PAS v současnosti věnuje již větší pozornost než v minulosti, stále je (z pochopitelných důvodů) intervence a podpora věnována nejvíce k dítěti s PAS a jeho rodičům. Považuji za přínosné, že autorka diplomové práce si pro účely své práce zvolila cílovou skupinu sourozenců, konkrétně mladší sourozence dětí s autismem, a blíže se zaměřila na jejich vzájemnou interakci. Cílem práce bylo podrobněji zmapovat, nakolik specifické a na výchovu náročné chování dítěte s autismem může ovlivňovat sourozeneckou interakci a tím také vývoj sourozence v různých oblastech. V kvalitativní části zaměřila pozornost také na potřeby a postoje rodičů. I proto, že metodologie výzkumu je kvantitativně-kvalitativní, autorka přináší hlubší vhled do fungování rodiny dítěte s PAS a tím se jí daří naplnit cíl své práce.

FORMÁLNÍ STRÁNKA

Předložená práce obsahuje 78 stran textu včetně seznamu literatury. Součástí práce je také jedna příloha (Dotazník zjišťující sourozeneckou interakci). Seznam literatury je přiměřený, zahrnuje recentní tuzemské i zahraniční zdroje, které jsou citovány dle citační normy APA. Práce je tradičně rozdělena na literárně přehledovou a výzkumnou část, které jsou spolu vzájemně propojeny v koherentní celek. Práce je psaná ve slovenském jazyce s minimálním množstvím překlepů či stylistických nepřesností.

LITERÁRNĚ PŘEHLEDOVÁ ČÁST je rozdělena do 3 hlavních kapitol. V první kapitole se autorka věnuje komplexněji oblastem související s tématem DP. Popsán je zde sourozenecký vztah a jeho význam pro vývoj osobnosti. Je zde charakterizováno vývojové období předškolního věku a v neposlední řadě jsou v této kapitole uvedeny nejnovější poznatky z oblasti poruch autistického spektra s důrazem na popis problémového chování, se kterým se u dětí s PAS můžeme setkat. Další kapitola je věnována zvláště sourozencům dětí s PAS a možnému vlivu na jejich vývoj, popsána jsou také specifika společné hry sourozenců. Poslední kapitola literárně přehledové části seznamuje čtenáře s možnostmi podpory pozitivních sourozeneckých interakcí. Oceňuji, že se autorka věnovala pouze podstatným oblastem, které se úzce vztahují k tématu DP. Jednotlivé kapitoly i subkapitoly na sebe logicky navazují a přináší ucelený pohled na sledovanou problematiku ze širšího kontextu.

EMPIRICKÁ ČÁST

Výzkum kombinuje kvantitativní a kvalitativní metodologii. Pro kvantitativní část, věnovanou zmapování sourozenecké interakce v závislosti na míře specifického a obtížně zvladatelného chování u dítěte s PAS, byl zvolen dotazník ABC-2. V kvalitativní části si autorka klade za cíl popsat možné spouštěče tohoto problémového chování, rodiči vnímaná pozitiva či negativa sourozeneckého vztahu. Oceňuji, že se částečně věnuje také postojům a potřebám rodičů, kteří o děti pečují. K tomuto účelu autorka zvolila

kvalitativní přístup formou strukturovaného dotazníku, který sama vytvořila na základě rešerše dostupných metod i odborné literatury, výsledky jsou interpretovány metodou tematické analýzy. Výzkum je inovativní zejména pro zaměření na interakci sourozenců právě v předškolním věku, domnívám se, že i výběr respondentů pro tyto účely byl náročnější. Práce přináší spoustu zajímavých zjištění, oceňuji zejména kvalitativní část, která blíže dokresluje dynamiku rodinného fungování v systému, kde je dítě s poruchou autistického spektra. Ačkoliv se autorka snažila postihnout širší spektrum možných faktorů ovlivňujících vzájemnou sourozeneckou interakci, na rozdíl od kvalitativní části kvantitativní část působí rozpačitě a bez jasně definovaného výzkumného záměru. I v této části ale autorka došla k zajímavým zjištěním, např. že závažnost problémového chování nesouvisí s frekvencí vzájemného kontaktu sourozenců. V diskusi autorka poskytuje možné vysvětlení, ale bylo by vhodné v rámci dalšího výzkumu tuto skutečnost ověřit.

DISKUSE

Otázky, které v průběhu čtení vedoucí práce napadaly, autorka zodpovídá a reflektuje v diskusi. Jsou zde srovnány výsledky prezentovaného výzkumu s jinými odbornými studiemi. Oceňuji, že autorka v diskusi reflektuje různé faktory, které mohly výsledky výzkumu i průběh výzkumu ovlivnit. Jedním z limitů výzkumu je malý počet respondentů, malá návratnost dotazníků. Proto výsledky zejména kvantitativní části nelze považovat za plně spolehlivé a zobecnitelné. Díky svému výzkumu ovšem autorka ukazuje cestu, kterou se může ubírat jednak další výzkum, ale také možnosti podpory a edukace rodičů.

CELKOVĚ

V celé práci se odráží vlastní zkušenost autorky s dětmi s PAS a jejich rodinami. Teoretická část je zajímavá, čtivá a je propojena také s výzkumnou částí, čímž se daří zachovat zdařilou strukturu i koherenci celé práce. Oceňuji, že před realizací výzkumu autorka provedla pilotní šetření zaměřené na posouzení srozumitelnosti jednotlivých položek v použitých dotaznících za účelem případné úpravy použitých metod a pro přesnější vyhotovení informovaného souhlasu.

I navzdory komplikované situaci způsobené koronavirovou epidemií (bez možnosti osobního kontaktu) i problémům při výběru vhodných respondentů, kteří by splňovali poměrně náročná kritéria pro zařazení do výzkumného souboru, se autorce podařilo získat zajímavá data. Ačkoliv je výzkumný soubor menší (n=30), autorka se snažila naplnit svůj výzkumný záměr a podařilo se jí poskytnout širší vhled do rodinného systému a sourozenecké interakce, kde starší dítě má autismus.

Práci celkově vnímám jako užitečnou s dobrým potenciálem pro praktické využití v praxi.

I navzdory některým limitům a určitým nejasnostem (viz podněty k obhajobě) předloženou práci **doporučuji k obhajobě** a hodnotím **velmi dobře**.

Otázky, podněty k obhajobě:

- jak by mohly výsledky DP pomoci při intervenci v rodinách dětí s autismem ?
- v čem autorka vnímá, na základě svého výzkumu, specifickou vzájemnou interakci u sourozenců, kde jedno dítě má PAS? V čem se tato interakce odlišuje od interakce zdravých dětí? A co považuje pro rodiče za nejnáročnější při péči o tuto dvojici sourozenců (ve srovnání s výchovou běžně se vyvíjejících dětí) ?
- jak by autorka na základě vlastních zkušeností popsala „problémové“ chování ? Nejčastěji se v této souvislosti hovoří o auto či heteroagresi, ale existují i jiné formy náročného chování vyplývající z diagnózy PAS, které mohou ovlivňovat vzájemnou interakci sourozenců ?

- mohla by autorka vysvětlit, proč se v rámci svého výzkumu zaměřila také na souvislost problémového chování a tím, kdo ze sourozenců je iniciátorem interakce a kdo se v interakci přizpůsobuje? U obou hypotéz autorka prokázala souvislost, ale jak sama uvádí, nelze na základě analýzy dat tento vztah konkretizovat. K jakému účelu (praktickému) by tedy tato prokázaná souvislost měla vést?

- formulaci H5 považuji za ne zcela přesnou, protože porovnává chlapecké sourozenecké dvojice s dívčími, resp. smíšenými sourozeneckými dvojicemi. Není zcela zřejmé, s jakou skupinou jsou sourozenci-chlapci srovnáváni (dvojice dívek nebo smíšená dvojice?). Hypotéza obsahuje více proměnných, mezi kterými nejsou jasné vztahy.

V Praze 25. 8. 2021

Mgr. Veronika Šporclová, Ph.D.
Katedra psychologie FF UK